

Índex

1. JUSTIFICACIÓ	2
2. OBJECTIUS.....	2
3. INTRODUCCIÓ	3
3.1. GÈNERE LITERARI.....	3
3.2. QUÈ ÉS LA TRAGÈDIA?	3
3.3. ÈPOCA.....	4
3.4. AUTORS	5
3.4.1. Èsquil.....	5
3.4.2. Sòfocles	6
3.4.3. Eurípides	7
3.5. QUÈ ÉS UN ARQUETIP? PER QUÈ SERVEIX? QUINS SÓN ALGUNS ARQUETIPS DE DONA?.....	8
3.6 DIFERÈNCIES GENERALS ENTRE ELS PERSONATGES DESCRITS PER ÈSQUIL, SÓFOCLES I EURÍPIDES	9
3.7. EURÍPIDES I LA QÜESTIÓ FEMENINA	10
4. LES OBRES: RESUM I ANÀLISI.....	11
4.1. MEDEA.....	11
4.2. HÈCUBA	13
4.3. ELECTRA	15
4.4. FEDRA.....	17
4.5. ANDRÒMACA	19
4.6. LES TROIANES	21
4.7. IFIGÈNIA.....	23
4.8. CLITEMNESTRA	26
4.9. HELENA	28
4.10. ALCESTIS	30
4.11. LES BACANTS	31
5. CONCLUSIONS.....	32
6. BIBLIOGRAFIA.....	34

1. JUSTIFICACIÓ

Des d' un principi volia tractar el tema de la dona en alguna època passada ja que volia investigar sobre l' evolució del pensament entorn a la dona i com és representada per la literatura escrita per un home.

Amb aquest treball vull descobrir el concepte de dona que tenia la societat antiga. Vaig optar per investigar la Grècia del segle V aC inicialment ja que és una època de gran riquesa literaria, però la meva tutora em va aconsellar que, per tal de fer una recerca més detallada i tenir arguments més sòlids del tema, em centrés en un gènere literari en concret i vaig triar la tragèdia. Els tres autors dels quals es conserven obres tràgiques de l'època són Èsquil, Sòfocles i Eurípides.

Vaig triar Eurípides perquè, a diferència d' Èsquil i Sófocles, tracta els personatges presentats en les seves obres d' una forma més humana, ensenyant així els seus defectes i els seus sentiments. A més, Eurípides dóna més importància als personatges femenins que els dos altres anteriors tràgics ja que són dones les protagonistes de la major part de les seves obres conservades.

Cal dir que la representació dels personatges femenins de les obres no retrata exactament el comportament de totes les dones de l' època ja que, com ara i com sempre, hi ha moltes classes de personalitats repartides pel món però d' alguna manera em dóna la capacitat d' observar quines idees tenia una persona concreta que va viure un moment donat de la història caracteritzat per un gran auge de la cultura i que, a més a més, vivia amb altres personalitats rellevants que han passat a la història.

La finalitat d' aquest treball és observar si aquests personatges tractats en les obres d' Eurípides s' han convertit en arquetips de dones que encara perduren avui en dia. He triat aquest tema per ensenyar la visió de la dona en un món que canviava constantment.

2. OBJECTIUS

Per tal d' obtenir uns resultats satisfactoris del treball que repongessin a les meves preguntes he fixat quatre objectius que intentaré respondre mitjançant la recerca que es durà a terme. Aquests objectius són:

- Cercar com Eurípides ha plasmat la dona en els seus personatges femenins.
- Constatar si els personatges femenins s'han convertit en arquetips.
- Cercar si aquests arquetips femenins s'han convertit en arquetips que encara són vigents.
- Buscar la diferència entre la dona representada per Eurípides respecte d' Èsquil i Sófocles.

Aquest treball consta de dues parts; per una banda la recerca teòrica que es basa principalment en presentar el gènere literari que tracto (tragèdia), l' època en la qual es representa (s. V aC) i els principals autors i presentar el concepte d' arquetip (qualitats

personals que esdevenen símbols o models en una societat) I, per altra banda, la lectura de les obres de l' autor que he triat i l' anàlisi dels personatges femenins que dibuixa. Cal destacar que no totes les obres em serveixen per igual i no em caldrà llegir totes les obres de l' autor. A més, hi ha personatges que tracto que no són necessàriament protagonistes de les obres o que poden sortir a més d' una obra.

3. INTRODUCCIÓ

La meua introducció aclarirà conceptes que considero necessaris per entendre plenament el meu treball. Aquesta introducció parlarà del gènere literari de les obres que he llegit, dels autors més importants del gènere i del concepte d' arquetip. D' altra banda, també consta de punts importants com a resposta d' alguns dels objectius que ja he esmentat abans.

3.1. GÈNERE LITERARI

Un gènere literari és un concepte de tipus categorial que permet classificar les produccions literàries tenint en compte aspectes de forma i de contingut.

Tant la tragèdia com la comèdia són les dues manifestacions del gènere teatral i ambdues tenen com a origen la civilització grega. El teatre s' origina a partir de les festes dedicades a Dionís en un context religiós de festes i rituals de fertilitat.

El meu treball, però, es basa en la tragèdia.

3.2. QUÈ ÉS LA TRAGÈDIA?

La tragèdia és una forma dramàtica els personatges protagonistes de les quals es veuen enfrontats de forma misteriosa, invencible i inevitable contra el destí o els déus. Les tragèdies acaben generalment amb la mort o amb la destrucció física, moral i econòmica del personatge principal, el qual és sacrificat per la força que s' imposa, i contra la qual es rebel·la amb orgull insolent. També existeixen les tragèdies de sublimació, en les quals el personatge principal es mostra com un heroi que desafia les adversitats amb la força de les seves virtuts, guanyant així l' admiració de l' espectador.

La tragèdia va néixer a Atenes amb les obres de Tèspis i Frínic, i es va consolidar amb els grans tràgics de l' època clàssica grega: Èsquil, Sófocles i Eurípides. Les tragèdies clàssiques es caracteritzen, segons Aristòtil, per generar una "catarsi" (purificació per mitjà de la pietat i del temor) en l' espectador.

Sembla que la paraula "tragèdia" prové del grec (τραγωδία, "*tragōdiā*") que voldria dir "el cant del boc", fent potser referència als vestuari dels components dels cors dionisiacs primitius fets de pell de cabra.

Al principi, li van conferir a la tragèdia un profund sentit religiós, ja que l' obra tràgica va néixer com a representació del sacrifici de Dionís i formava part del culte públic. Per als antics grecs, Dionís era la divinitat protectora de la vida i símbol del dolor i la resurrecció i la divinitat de les festes. En el seu honor es cantaven a l' uníson diferents himnes anomenats "ditirambes". En el pobles i les places, on el públic ballava, els coreutes feien una rotllana al voltant de l' altar i representaven els sàtirs que lamentaven l' enterrament del déu.

Les tragèdies serveixen per ensenyar com els protagonistes s'enfronten a les seves passions i al seu destí per adonar-se'n de quin paper desenvolupa l'ésser humà dins de l'univers. El que realment succeeix en la tragèdia no és dolor, sinó l'estat de consciència al qual arriben els participants de l'obra, on es barregen vivències d'ordre religiós i estètic, aconseguint així la revelació que explica l'existència humana.

3.3. ÈPOCA

La tragèdia neix a finals del s. VI aC i assoleix el seu esplendor el llarg del s. V aC.

Aquest període correspon a l'apogeu de les grans "ciutats-estat" (πόλεις) independents, entre les quals destaquen Atenes i Esparta.

Al principi del segle, els grecs es van unir per derrotar els perses en les guerres Mèdiques. Després de la victòria, Atenes es va convertir en la potència hegemònica principal de la Lliga de Delos. En política interior, els atenesos van consolidar el sistema polític conegut com democràcia "govern del poble" i en política exterior es van convertir en la gran potència político-militar de l'Hèl·lade. Aquest període és denominat l'"Edat d'Or d'Atenes" o "Segle de Pèricles" en honor al governant que va portar Atenes al seu màxim esplendor.

Durant el mandat de Pèricles es van construir el Partenó i l'Erecteu; entre d'altres grans edificis. El teatre grec va aconseguir la seva màxima expressió amb les obres tràgiques d'autors com Èsquil, Sófocles i Eurípides, i l'autor de comèdies Aristófanes. Tucídides i Heròdot van ser famosos historiadors, i el filòsof Sòcrates va ser una altra figura de l'Atenes de Pèricles que va fer de la ciutat un centre artístic i cultural sense rival.

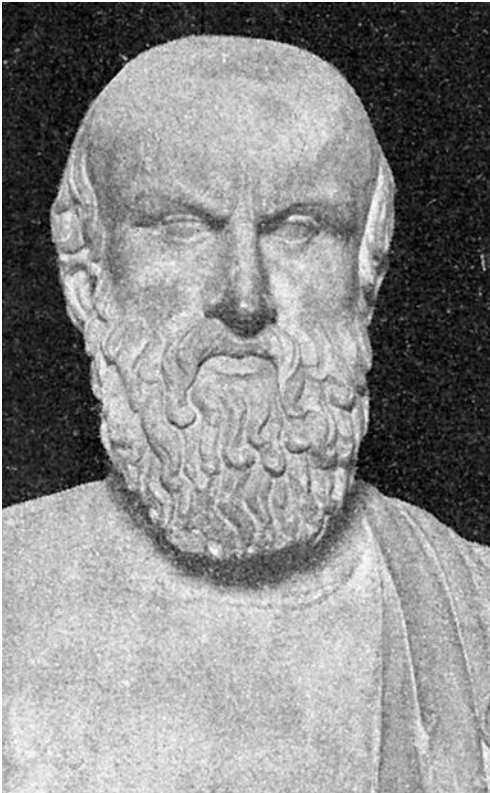
Les diferències entre Atenes i Esparta van desembocar en la destructora guerra del Peloponès. La guerra va durar del 431 aC fins el 404 aC i va acabar amb la derrota dels atenesos i l'establiment de l'hegemonia espartana sobre Grècia.

Aquesta etapa de la Grècia antiga va acabar amb la batalla de Queronea (338 aC). La batalla de Queronea va ser un conflicte bèl·lic on Filip II de Macedònia va aprofitar la debilitat i confusió dels contendents de l'anterior guerra del Peloponès per convertir el seu regne en la nova potència de l'Hèl·lade.

3.4. AUTORS

Èsquil, Sòfocles i Eurípides són els tres autors clàssics de tragèdia dels quals conservem obres. Entre els tres abasten bona part del s. V atenès: des de les victòries davant els perses en les Guerres Mèdiques fins a la derrota enfront d' Esparta al final de la Guerra del Peloponès; des de la gran etapa democràtica fins als sofistes. Les seves obres ens permeten contemplar també l'evolució del gènere dramàtic: nombre d'actors, paper del cor, ús de tramoies (conjunt de mecanismes que s'utilitzen durant les representacions teatrals per fer canvis de decorats, efectes especials i d'il·luminació, entre d'altres.), etc.

3.4.1. Èsquil

Èsquil va néixer a Eleusis el 525 aC. Era fill d'un distingit hisendat anomenat Euforió. Va intervenir en les batalles de Marató i Salamina, contra els perses, així com en altres de les guerres mèdiques. Va ser absolt en un procés d' impietat per violar el secret dels misteris de Demèter a la seva localitat natal, Eleusis. Sent molt jove va participar en els concursos dels poetes tràgics, potser en 28, dels quals en tretze ocasions va ser el vencedor.

En la seva maduresa es va traslladar a Siracusa (Sicília), a la cort d' Hieró, tirà de la ciutat, segurament portat per l'abundància d'artistes que en aquest lloc es donaven cita. Allí, tal vegada representés per segona vegada "Els Perses", obra que li va valer el triomf a Atenes.

Poc després va tornar a Atenes, doncs el 468 aC va cedir el primer lloc en l' "agón" (certamen) a Sòfocles. No se sap per què va tornar novament a Sicília, encara que cert passatge d' Aristófanès a "Les Granotes" ens dóna un indici: al·ludeix a la decepció que va experimentar amb el públic atenès, de la qual cosa es dedueix que la relació entre aquest i l'autor no sempre va ser bona, potser a causa de la no obtenció de premis en

ocasions. Va morir a Gela (Sicília) el 456 aC i la seva tomba es va convertir en santuari visitat per tots els tràgics del moment. Els atenesos van honrar la seva memòria amb una llei pròpia que permetia a qualsevol participar en l' agón (certamen) amb obres d'Èsquil. Però va ser Aristófan, a "Les Granotes", qui millor va honrar la memòria d'aquest autor tràgic traçant una imatge sublim del mateix.

3.4.2. Sòfocles

Sòfocles (496–406 aC) va ser un dels tres grans tràgics de l'antiga Atenes, juntament amb Èsquil i Eurípides. Cronològicament va viure entre els dos i va ser autor d'unes 123 obres entre les quals compten tragèdies de la importància i influència d' "Èdip Rei" i "Antígona". De tota la seva producció literària només es conserven set tragèdies completes, les quals són de gran importància per al gènere. Sòfocles competí en uns 30 concursos literaris. En va guanyar 24 i potser mai va quedar per sota del segon lloc; en comparació, Èsquil va guanyar 14 competicions i va ser derrotat per Sòfocles algunes vegades, mentre que Eurípides en va guanyar només 4. Va tenir una llarga vida, ja que va morir quan comptava gairebé noranta anys, i la seva existència va coincidir amb el període d'esplendor d'Atenes. Entre els seus amics figuraven l'historiador Heròdot i l'estadista Pèricles.

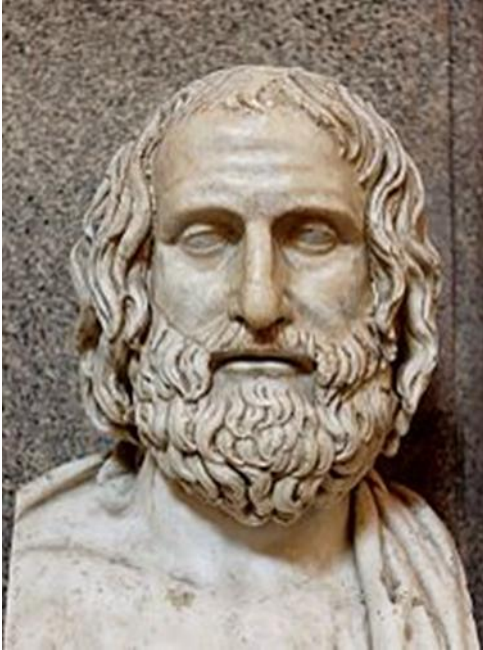
Sòfocles influí en el desenvolupament del drama, sobretot mitjançant l'addició d'un tercer actor i reduí així la importància del cor en la presentació de la trama. També va incrementar l'aparició de personatges si es compara amb dramaturgs anteriors, com Èsquil. Amb ell, la poesia tràgica grega assolí la seva màxima perfecció formal.

Se li atribueixen nombroses aportacions a la tècnica dramàtica, i dues importants innovacions: la introducció d'un tercer actor en escena, cosa que permet complicar notablement la trama i realçar el contrast entre els diferents personatges, i la ruptura amb la moda de les trilogies, imposada per Èsquil, que converteix cada obra en una unitat dramàtica i psicològica independent, i no en part d'un mite o tema central. Sòfocles també va transformar l'esperit i la importància de la tragèdia; en endavant, encara que la religió i la moral van continuar sent els principals temes dramàtics, la voluntat, les decisions i el

destí dels individus van passar a ocupar el centre d'interès de la tragèdia grega.

Sòfocles fou el gran recreador del mite d'Èdip.

3.4.3. Eurípides

Eurípides (Salamina 480 aC -Pella, Macedònia 406 aC) va ser un poeta tràgic grec de família humil que va tenir com a mestres Anaxàgores, els sofistes Protàgores i Pròdic i Sòcrates, els ensenyaments dels quals es reflecteixen en la seva obra.

Va escriure 92 obres de les quals se n' han conservat disset tragèdies, que, malgrat això, poca fama i reconeixement li van aportar en vida: només va obtenir quatre victòries en els festivals anuals que se celebraven a Atenes, per la qual cosa, cap al final de la seva vida va decidir traslladar-se a Macedònia per incorporar-se a la cort del rei Arquelau I de Macedònia (408 aC), on, segons la llegenda, va morir devorat per uns gossos.

Eurípides és conegut principalment per haver reformat l'estructura formal de la tragèdia tradicional ja que va rebaixar la importància del cor i introdueix el “θεός από μηχανής” (consisteix en utilitzar l' ajut d' una divinitat per solucionar la trama). La major part dels protagonistes de les seves obres són dones les quals són personatges crítics i forts . Les seves obres semblen modernes en comparació a les dels seus contemporanis, centrant-se en la vida interna i les motivacions dels seus personatges d'una forma abans desconeguda per al públic grec.

3.5. QUÈ ÉS UN ARQUETIP? PER QUÈ SERVEIX? QUINS SÓN ALGUNS ARQUETIPS DE DONA?

La paraula arquetip provè del grec αρχή, *arjé*, "principi" u "origen", y τυπος, *typos*, "impresió" o "model".

Un arquetip és l'encarnació artística d'un conjunt de qualitats personals de manera que esdevé símbol i model d'aquest. Personatges reals o de ficció posteriors poden respondre als arquetips o ideals fixats per la tradició. Són símbols universals de l'inconscient, tant personal com col·lectiu.

Els arquetips no estan només en l'inconscient col·lectiu ja que habiten en l'inconscient personal de cada individu. Habiten en nosaltres, no com a determinacions arbitràries sinó que influeixen en la nostra manera de ser i d'actuar.

El contingut dels arquetips no és definible ja que és, essencialment, inconscient. Es coneix a través de mites, contes, llegendes, relats, religions, art i altres activitats. Pertany a totes les cultures i pobles i conté una intensa càrrega d'energia emocional inconscient.

Els arquetips ens possibiliten comprendre'ns millor a nosaltres mateixos en la nostra personalitat, conducta, relacions, dons, capacitats i límits.

Coexisteixen i conviuen més d'un arquetip en nosaltres.

En aquest treball tractaré de cercar arquetips femenins. Alguns arquetips de dona són:

La mare: representa la dona que alimenta i educa els seus fills, però també els sobreprotegeix amb una finalitat inconscientment egoista: retardar o impedir el seu creixement. Aquesta és una dona que s'oblida de cuidar-se ella mateixa i ignora que en ella resideix també una nena interior necessitada d' atenció.

L' amant: és la dona que es deixa portar pel desig i la sexualitat plena amb el seu estimat. No solament és bella, sinó capacitat de generar bellesa, per la qual cosa tot el que ella fa es veu inundat per la creativitat .

L' esposa fidel: és la dona per a la qual el matrimoni és sagrat. Se sent incompleta sense parella. Una de les seves majors virtuts és la seva fidelitat, relacionada amb la seva capacitat de compromís.

La nena: donzella dolça i sensual, però inconscient de la seva sexualitat; divertida i romàntica, sense metes clares.

La maga: aquesta faceta femenina es correspon amb el seu poder de sanació i creació, fa referència a l'inexplicable, al que no es pot aconseguir a través de la raó, als poders de la naturalesa i els processos intuïtius.

La sàvia: La figura de la dona madura i sàvia fa referència a la dona que actua tenint en compte la seva experiència, arribant a una comprensió profunda de les lleis de la vida i la

natura. És capaç de valer-se de la seva intel·ligència i intuïció per resoldre conflictes i enfrontar-se a la vida. És perspicaç, intuïtiva, intel·ligent, realista i molt diplomàtica, doncs es val de les aliances per aconseguir els seus objectius.

La guerrera: Sempre s'ha associat les figures guerreres femenines amb els rols de dona independent, en general verge i no interessada en el compromís i les relacions; solen ser figures solitàries. Acostumen a solidaritzar-se amb les dones i a defensar els seus drets. Encarna, per tant, les qualitats idealitzades del feminisme: realització i competència.

La filla: motivada per les seves pròpies prioritats, gaudeix enmig de l'acció i el poder masculins. Es caracteritza per una orientació realista, adequació a les pautes tradicionals i l'absència de romanticisme o idealisme.

3.6 DIFERÈNCIES GENERALS ENTRE ELS PERSONATGES DESCRITS PER ÈSQUIL, SÓFOCLES I EURÍPIDES

A Èsquil, els arguments de les seves obres són profunds, referits al mite, la religió i la passió, i troben expressió en un llenguatge molt poètic.

Sòfocles és considerat avui, per molts estudiosos, com el major dels dramaturgs grecs, per haver aconseguit un equilibri expressiu que està absent tant del feixuc simbolisme d'Èsquil com en el realisme teòric d'Eurípides.

Eurípides es diferencia dels dos anteriors pel fet que el seu teatre és molt més complicat tant en la trama com en els personatges, que s'humanitzen i es desmitifiquen més.

A diferència d'Èsquil i Sòfocles, Eurípides representava els nous moviments morals, socials i polítics sorgits a Atenes cap a finals del segle V aC. Va ser aquest un període d'esplendor en tots els àmbits durant el qual el coneixement era considerat com el major dels assoliments per a una persona. Anaxàgores acabava de demostrar que l'aire era un element i que el Sol no era una divinitat, sinó pura matèria. S'establien noves veritats en tots els camps del saber i Eurípides va introduir una nova consciència en la tragèdia. Es va interessar pel pensament i les experiències de l'ésser humà més que per les figures llegendàries.

Tenia com a referència els mites però tractava els seus personatges d'una manera realista; ja no eren símbols idealitzats sinó que es comportaven com els seus contemporanis atenesos. Eurípides va compartir l'escepticisme intel·lectual de la seva època i va atacar en les seves obres els idearis morals i religiosos del passat, que encara gaudien de cert crèdit entre el poble. Era capaç de demostrar la corrupció i la debilitat humana amargament i amb realisme, i al mateix temps podia reflectir en les seves obres un profund respecte per l'heroisme humà, la dignitat i la passió. Eurípides va assignar un lloc destacat en la seva obra als personatges femenins i el protagonista dels seus drames era amb freqüència una heroïna del crim o la virtut.

3.7. EURÍPIDES I LA QÜESTIÓ FEMENINA

A l' obra *“Diosas, ramera, esposas y esclavas”* de Sarah B. Pomeroy, l' autora explica que en l' antiguitat es considerava Eurípides un dramaturg amb fama de misògin. Aristófanès l' acusava de misògin en les seves comèdies ja que deia que representava dones violentes, perverses i adúlteres. Aquesta era l'opinió predominant de la crítica antiga entorn la qüestió femenina d' Eurípides ja que no només presentava en algunes obres dones assassines (com Medea o Clitemnestra) sinó que, a més, posava en boca dels personatges femenins severes apreciacions sobre la naturalesa i característiques del seu gènere.

No obstant això, Pomeroy considera que les accions realitzades per moltes heroïnes d' Eurípides són el desig oprimint de les dones d' aquella societat de posar en dubte la moral tradicional i denunciar la condició de les dones en la ciutadania; el propòsit del tràgic seria més aviat induir els espectadors a qüestionar els conceptes misògins que circulaven en la societat de l'època. El que podria també haver intentat seria discutir les creences populars del tractament de les dones, ja que les convertia en les seves obres en víctimes del sistema patriarcal.

En *“Una breve lectura de la mujer en la obra de Eurípides”*, Marco Arteaga Calderón explica que Eurípides vol fer entendre amb els seus personatges femenins que no existeixen dones febles o ingènues ja que són més aviat fortes, decidides i intel·ligents. Hi ha dones adolescents i joves com Ifigènia i Electra que responen a un permanent vitalisme, i madures i ancianes com Medea i Hècuba.

Eurípides explica que el paper de la dona de l' època era considerat secundari i que es creia que només havien de servir els seus marits *“Les dones som els éssers més desventurats, necessitem comprar un espòs a costa de grans sacrificis i donar-li el senyoriu del nostre cos”*, sosté Medea, parlant del matrimoni.

En aquest món de limitacions per a la dona apareix l'obra d' Eurípides tractant de rebel·lar la dona davant del domini masculí emmascarat pel designi dels déus: la dona sempre és culpable, és un botí de guerra; la dona és esclava del homes.

4. LES OBRES: RESUM I ANÀLISI

En aquesta part del treball he llegit les obres que necessitava per tal de trobar arquetips femenins clars a partir dels versos de les lectures que caracteritzaven les dones que tracto. Aquesta és la part pràctica del treball i ha consistit en llegir, resumir les obres, citar els versos necessaris que m'ajuden a descriure els personatges i analitzar-los. Cada subapartat d'aquest punt explica una heroïna i el seu arquetip corresponent.

4.1. MEDEA

(Medea matant un dels seus fills)

Jàson, espòs de Medea i pare dels seus fills, la repudia per casar-se amb la filla de Creont, rei de Corint. Medea, enfurismada i plena de desig de venjança més tard, clama prec i amenaces a l'insensible Jàson. Una vegada que se n'adona que res no pot fer, planeja i executa la seva venjança tot i que Jàson ha tractat de convèncer-la dient-li que ho fa pel seu propi bé, ja que es troben en terra estrangera i casar-se amb la filla del rei és la millor solució perquè aportarà grandesa als seus fills. Medea simula haver estat convençuda per Jàson i envia els seus fills amb rics regals per a la núvia al palau de Creont. Però aquests regals tenen un conjur: qui els toca mor, i així succeeix: moren Creont i la seva filla. Però Medea va més enllà i per tal d'engrandir més la desgràcia de Jàson, mata els seus fills, que també són els seus propis fills.

Medea es va estrenar el 431 aC. i és considerada la millor obra d' Eurípides (tot i que només va aconseguir el tercer lloc del certamen poètic anual de la seva època).

L'obra presenta Medea com una dona estrangera que procedeix de Còlquide però que ho deixa tot per Jàson, el qual no dubta en traicionar-la casant-se amb una altra dona amb el propòsit de aconseguir acomodar-se millor en la societat que viu ja que la seva futura esposa és la filla de Creont, rei de Corint.

Medea, dolguda per la infidelitat del seu marit, du a terme un pla amb la finalitat de

destruir el seu marit: ha de matar Creont, la seva filla Glauce, i arriba encara més lluny quan decideix matar els seus propis fills.

En l'obra es presenta el sentiment de venjança de la protagonista davant l'engany de Jàson que preval per damunt de l'amor maternal. La dona abandonada i humiliada guanya la batalla davant la mare que estima els seus fills en una lluita interior present en tota l'obra.

Aquesta tragèdia mostra la protagonista com un personatge molt humà que dubta i pateix, cosa que fa que el lector de qualsevol època pugui sentir-se identificat.

Des d'un principi, l' autor explica a través d' altres personatges els sentiments de Medea, tal i com diu la dida al començament de l'obra:

Eur. Medea vv 107 ss : *“ Es evidente que esta nube de lamentos que empieza a levantarse pronto estallará con más furor. ¿Qué podrá llegar a hacer un alma orgullosa, difícil de dominar y mordida por la desgracia? ”*

Medea és considerada una persona odiada per alguns i hostil per altres ja que posseeix una gran sabiduria. És una persona que maquina bé els plans i sap enganyar els altres; com demostra quan aconsegueix convèncer Creont de deixar-la quedar-se una nit més a les seves terres i així dur a terme els seus malvats plans secretament: matar Jàson, Glauce (la filla de Creont) i el propi Creont. Quan aconsegueix enganyar Creont mostra la seva ira i revela en un monòleg com acabarà amb els seus enemics. Per evitar fracassar en els seus plans utilitzarà la sabiduria que posseeix de la sobirana a la qual venera: Hècate, divinitat infernal de la màgia.

En un moment donat, Medea justifica l'acte homicida que ha planejat amb una creença mítica molt coneguda des de l'origen de l'ésser humà: la dona és dolenta per naturalesa i tots els actes que fa estan relacionats amb la seva pròpia existència.

Eur. Medea vv 408 ss : *“por naturaleza, las mujeres somos del todo ineptas para el bien, pero las más expertas artífices en todos los males.”*

La protagonista ens mostra la seva maldat i manipulació i amb falses paraules enganyarà Jason fent-lo creure que comprèn els seus actes i d'aquesta forma guanyar-se la seva confiança i així aconseguir el seu objectiu: destruir Glauce i el seu pare.

Eur. Medea vv 786 : *“ le diré suaves palabras: que también yo tengo la misma opinión...”*

Després d' haver matat Glauce i el seu pare, Medea pretén fer entendre al lector que la seva decisió no és motivada per una falta d'amor als seus fills sinó que la mort d' aquests li provoca un gran dolor però aquest és un acte inevitable a causa de la situació en la qual es troba:

Eur. Medea vv 12499 : *“ Pues, aunque los mates, sin embargo, te eran queridos; y yo, una mujer desgraciada”*

En forma de conclusió; Medea representa l' arquetip de la dona-esposa la qual anteposa els sentiments de venjança que sent per l' engany del seu marit a l' amor que sent pels

seus fills.

Em resta senyalar la força d' aquest personatge que ha transcendit fronteres i èpoques i que, a més a més, ha sigut un dels personatges més adaptats de les obres d' Eurípides.

4.2. HÈCUBA

(Soldats treient a Hècuba un dels seus fills)

Vençuda Troia, els troians són presoners dels grecs, inclosa Hècuba, la vídua del rei Príam de Troia. Hècuba coneix la notícia que seva filla serà sacrificada en el túmul d'Aquil·les i a més, li porten el cadàver del seu nèt, encara nen, que ha estat assassinat. Intenta parlar amb Odisseu (Ulisses) i amb Agamèmnon, però no aconsegueix res. Finalment se li profetitza el seu futur: morirà convertida en l' esclava d'Agamèmnon i de la seva filla Cassandra i que aquests dos moriran a les mans de Clitemnestra.

Aquesta obra va ser estrenada el 424 a.C. Està basada en els esdeveniments succeïts els dies posteriors a la presa de Troia.

Hècuba; primer reina; després esclava pateix per la pèrdua dels seus fills i es presenta com una heroïna que mitjançant paraules i l'ús d'estratègies busca en primera mesura evitar que la seva filla Políxena sigui sacrificada en honor d'Aquil·les.

Eur. Hècuba vv 277ss : “ *No separen de mis brazos a mi hija, ni la matéis [...] Con ella estoy contenta y me olvido de mis desgracias. Ella, a cambio de muchas cosas, es para mí alivio, ciudad, nodriza, bastón, guía del camino*”

A més, descobreix que el seu fill Polidor és sacrificat per Polimèstor.

Hècuba, davant la tràgica mort dels seus fills, planeja una venjança sorgida del dolor, de la incapacitat d'evitar el sacrifici de la seva filla i l'odi a Polimèstor pel sacrifici del seu fill. Cal destacar que aquests no són els únics fills que perd Hècuba ja que també perd Hèctor i Paris en la guerra de Troia.

La història relata la situació de l'esposa del rei de la Troia acabada de conquerir al final de la guerra. Parla també de venjances d'esclavitud ja que Hècuba passa a ser esclava.

En aquesta tragèdia la seva protagonista es val d'una de les armes que tenia la dona en aquella època: la persuasió. Aquest discurs llarg està barrejat amb sentiments i raons per convèncer, per fer veure als seus enemics la infàmia que cometen.

L'amor d' Hècuba pels seus fills és de tal magnitud que en un moment donat està disposada a sacrificar-se en lloc de la seva filla:

Eur. Hècuba vv 383 ss: “ *Si es necesario que se efectúe una acción de gracias en provecho del hijo de Peleo* [...] no matéis a ésta, sino llevadme [...] y clavadme el aguijón.*”

La protagonista és una dona acostumada a donar ordres i ara ha de suplicar davant Agamèmnon, l'invasor; Hècuba, malgrat el seu llinatge i el seu passat, és incapaç d'aconseguir que no sacrificuin la seva filla.

Eur Hècuba vv 809 ss: “ *Reina era yo antaño, pero ahora esclava tuya; abundante en hijos era otrora, mas ahora vieja y sin hijos al mismo tiempo, sin ciudad, sola, la más desgraciada de los mortales; ¡Ay de mí, infeliz!*”

L'estratègia d'Hècuba és llavors cridar l'atenció de Polimèstor, portant-se com una dona esclava en actitud submesa, dient que ella és incapaç de mirar-lo als ulls.

Eur. Hècuba vv 970 ss: “[...] *a la vista de alguien por el que he sido considerada feliz, me entra pudor de verme en esta situación donde estoy ahora, y no podría yo mirarle con los ojos fijos.*”

Quan Hècuba aconsegueix la seva venjança, Polimèstor no creu haver pogut ser derrotat per una dona esclava:

Eur. Hècuba vv 1251 ss: “ *¡Ay de mí! Quedando yo por debajo de una mujer esclava, según parece, rendiré justicia a gentes de peor calidad.*”

En conclusió, Hècuba representa l'arquetip de la dona mare ja que anteposa l'amor que sent pels seus fills a l'amor propi i és capaç fins i tot de voler sacrificar-se per salvar-los o de voler venjar la mort del seu fill.

(*Es refereix al fill de Peleu, Aquil·les)

4.3. ELECTRA

(Electra i Orestes)

Després que Clitemnestra assassini el seu marit Agamèmnon, entrega la seva filla Electra a un camperol per evitar que tingui descendència noble i que pugui venjar el crim. Electra viu en el camp, però no manté relacions amb el seu espòs, un home honrat. Orestes (germà d' Electra) arriba a casa d' Electra acompanyat pel seu amic Pílades i quan, per fi, els germans es reconeixen, planegen la venjança sobre la mare i el nou marit d'aquesta, Egist. Orestes sent remordiments, però dur a terme el crim.

El mite d' Electra va ser desenvolupat pels tres tràgics de l' època. L' obra d' Eurípides se sol datar entre el 417 i el 413 aC.

Electra és filla de Clitemnestra i Agamèmnon el qual va tornar de la guerra de Troia i va descobrir que Clitemnestra l' havia enganyat amb Egist. L' obra explica que Electra va ser desterrada per Egist i Clitemnestra, que la decideixen casar amb un home pobre perquè els seus fills no puguin venjar-se de la mort del pare de la protagonista. Agamèmnon és mort, segons Electra, per Clitemnestra.

Eur. Electra vv 60 ss: *“ La infame hija de Tindáreo, mi madre, me ha arrojado de casa por congraciarse con su esposo. Ahora que ha parido otros hijos con Egisto, nos tiene a Orestes y a mí marginados de su casa ”*

Orestes, germà d' Electra, arriba de la Fòcida amb la intenció de venjar la mort del seu pare i de conèixer la seva germana. Electra explica al seu germà que ha sigut expulsada de palau i viu de forma miserable amb un home pobre i junts planejen la mort d' Egist.

Quan Orestes torna amb el cadàver d' Egist, Electra sent la necessitat de dir al cadàver tot el que volia dir-li en persona.

Eur. Electra vv 908 ss: “ ¿ Qué comienzo daré a mis palabras, para maldecirte, o qué final? ¿Qué palabras pondré en el medio? ¡ Y eso que nunca dejaba de repetir cada mañana lo que quería decirte a la cara, si de verdad conseguía verme libre de mis miedos de antes! ”

És llavors quan Electra es disposa a convèncer el seu germà per dur a terme la mort de la seva mare.

Eur. Electra vv 967 ss: “ Orestes: *Entonces, ¿qué hacemos con nuestra madre? ¿La mataremos?*

Electra: ¿Acaso te ha entrado compasión ahora que has visto su figura?

Orestes: ¡Ay! ¿Cómo voy a matar a la que me crió, a la que me parió?

Electra: Igual que ella mató a tu padre y al mío.”

Aquest fragment demostra el ressentiment de la protagonista que no es planteja cap moment la magnitud del crim que vol que el seu germà dugui a terme.

Comès el crim, Electra no es troba completament tranquil·la ni se sent satisfeta.

Eur. Electra vv 1997 ss: “ [...] ¿adónde?, ¿a qué coro, a qué boda marcharé? ¿Qué esposo me aceptará en su cama nupcial?

Electra és casada amb Pílades (fill del rei de la Fòcida i amic d' Orestes) i Orestes acaba sent perseguit per les Erínies.

Cal destacar que Electra, durant tota l' obra, es mostra com una dona malvada i d' idees clares, que té com a únic objectiu venjar la mort del seu pare.

Eur. Electra vv 1145 ss: “ *Éste es el favor que yo voy a hacerte, ésta es la satisfacción que tú vas a pagarme por mi padre*”

Porta els cabells tallats com un home, la qual cosa li dóna aparença d' esclava ja que és com se sentia en la situació que es trobava.

D' aquest personatge ha sorgit el complex de Electra segons la teoria de Sigmund Freud, que és vist en nenes que s' enamoren del seu pare i rebutjan la mare.

Eur. Electra vv 1145 ss: 1103 “ *Hija, tú has nacido para amar a tu padre por siempre. También sucede que unos están de parte del padre, mientras que otros aman a su madre más que al padre*” (Clitemnestra)

Electra, tot i presentar-se com una dona malvada que busca venjança, és l' heroina de l'obra perquè representa l' ésser humà que porta al límit les seves accions i sensacions. Està també relacionada directament amb el terme patiment. Tot i la seva situació inicialment en l' obra (es troba casada amb un home pobre sense venjar la mort del seu pare) aconseguix que el seu propi germà mati la seva mare, la qual cosa demostra la força que tenia com a dona per damunt d' Orestes que, al cap i a la fi, és un home governat per les dones. Aquest rencor envers la seva mare es transforma en la incertesa del futur que li espera a una dona que mai ha pogut perdonar el crim que ha comès la seva pròpia mare.

4.4. FEDRA

Tot i que l'obra "Hipòlit" ens indica que Hipòlit és el personatge principal de la tragèdia, Fedra es presenta com a contrapunt com l'heroïna per excel·lència. Fedra ha estat posseïda per un encanteri d'Afrodita i s'enamora profundament del seu fillastre Hipòlit. Per això, Fedra deixa de menjar i de relacionar-se amb els altres ja que només vol deixar aquest món per no sentir més aquest amor.

Eur. Hipòlit vv 133 ss: *"Oigo que lleva tres días sin acercar comida a su boca y mantiene su cuerpo puro del fruto de Deméter, deseando arrastrarse, por causa de un dolor oculto, hacia el desgraciado fin de la muerte."*

La dida intenta fer entrar en raó Fedra per tal d'evitar la seva mort .

Eur. Hipòlit vv 439 ss: *"Estás enamorada. ¿Qué hay de extraño en esto? Le sucede a muchos mortales. ¿Y por este amor vas a perder tu vida? ¡Menudo beneficio para los enamorados de ahora y los del futuro, si tienen que morir!"*

Mirant-ho d'aquesta manera, la dida és el contrapunt del pensament negatiu del terme "amor" que sent la protagonista. Fins i tot proposa a Fedra la idea que podria explicar a Hipòlit els seus sentiments.

Eur. Hipòlit vv 490 ss: *"¿A qué viene este hablar tan serio? Tú no necesitas bellas palabras, sino ese hombre. Hay que repetírselo lo antes posible, revelándose sin rodeos lo que te sucede. Pues si tu vida no estuviese presa de tales desgracias y te encontrases en un estado de sensatez, nunca te conduciría allí para favorecer tu pasión amorosa, pero se trata de entablar un duro combate para salvar tu vida y esto no admite reproche."*

Però Fedra rebutja la seva proposta i els seus intents de consolar-la.

Eur. Hipòlit vv 505 ss: *"El amor ha labrado profundamente la tierra de mi alma y, si con tus palabras adornas la infamia, caeré para mi ruina en el mal que ahora trato de evitar."*

Malgrat això, la dida parla amb Hipòlit i aquest rebutja els sentiments de la protagonista.

Cal destacar que el fet que Fedra hagi explicat els seus mals a la dida és purament per alleujar el seu dolor i alliberar parcialment el seu cor, però, en fer-ho, dona la possibilitat a la nodrissa de sentir-se afligida per la seva situació i que la vulgui ajudar.

Davant el rebuig d' Hipòlit, Fedra decideix acabar amb la seva vida venjant-se també d'aquest i de la seva maldat decidint arrossegat-lo també a la mort. És destacable el fet que vulgui venjar el rebuig del seu fillastre ja que en un principi Fedra dona a entendre al lector que pateix per aquest boig amor que acaba transformant-se en venjança pel rebuig de la seva passió incontrolable. És a dir, quan en un principi donava a entendre que era una dona que inoscentment patia, al final resulta que acaba fent entrar en desgràcia els altres.

Eur. Hipòlit vv 727 ss: “ [...] *mi muerte causará mal a otro, para que aprenda a no enorgullecerse con mi desgracia. Compartiendo la enfermedad que me aqueja, aprenderá a ser comedido.*”

L' heroïna en qüestió decideix dur a terme el suïcidi però abans escriu en una tauleta que Hipòlit és el causant de la seva mort ja que mantenien una relació a espatlles de Teseu, marit de Fedra i pare d' Hipòlit.

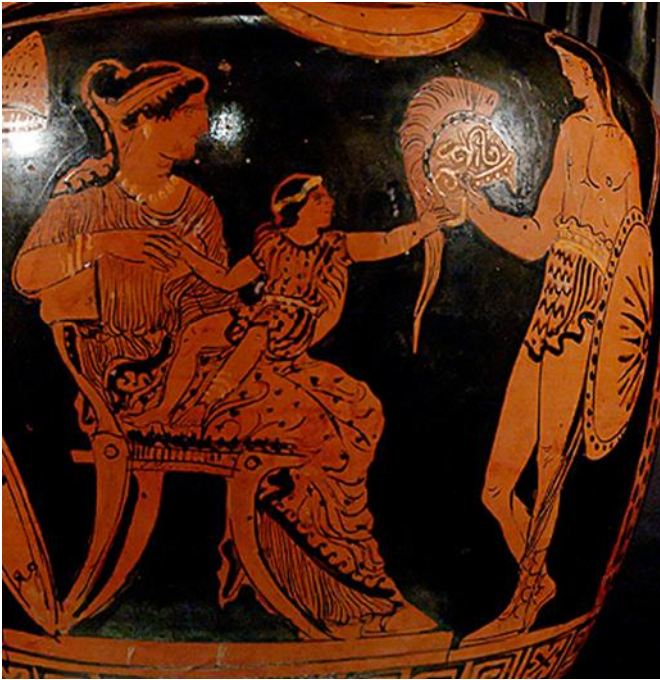
Eur. Hipòlit vv 768 ss: “ [...] *hundida por su dura desgracia, en el techo de su habitación nupcial suspenderá un lazo y lo ajustará a su blanco cuello, sintiendo vergüenza ante su cruel destino, por preferir una fama gloriosa y por liberar a su corazón del amor que la atormenta.*” (el cor es refereix a Fedra)

És llavors quan, ja morta Fedra, apareix Teseu després de molt temps fora de la seva llar i es troba amb el seu cos i la tauleta i, fent cas omís als consells que els altres li donaven, decideix expulsar Hipòlit de palau i del regne.

Poc després de sortir de palau Hipòlit mor i, per tant, Fedra aconsegueix dur a terme la seva venjança.

Fedra representa l' arquetip de dona-enamorada ja que es suïcida perquè no soporta sentir-se atrapada per aquest sentiment però també dur a terme una venjança a causa del rebuig del seu amor. Quan Fedra aparenta ser una víctima més de l' amor, mostra l' altra cara d' aquest sentiment que porta l' heroïna a fer mal al seu marit (que és qui realment l' estima) i el seu fillastre. El seu suïcidi no comporta una altra cosa que la desgràcia a les persones del seu entorn.

4.5. ANDRÒMACA

(Hèctor despedint-se de Andròmaca i el seu fill)

Andròmaca representa conjuntament amb el personatge d' Hèctor l' amor conjugal i, paral·lelament, les terribles conseqüències de la guerra.

Segons explica aquesta tragèdia d' Eurípides, finalitzada la guerra; Andròmaca es va trobar com una de les esposes del bàndol dels vençuts i, en conseqüència, va patir la pèrdua del seu espòs Hèctor, el qual estimava profundament.

Només en començar l' obra, Andròmaca ja explica la seva situació:

Eur. Andròmaca vv 13 ss: *“ Yo misma, como esclava, a pesar de ser considerada de familia muy libre, llegué a la Hélade, dada al isleño Neoptólemo como botín de su lanza escogido de entre lo saqueado en Troia.”*

Andròmaca, amb por que els seus enemics (Hermíone i Menelau) vulguin matar el seu fill Astianacte (fill que té amb Hèctor) decideix amagar-lo on no el trobin i refugiar-se ella en el temple de Tetis on, en un diàleg amb una esclava, explica les seves lamentacions.

Eur. Andròmaca vv 95 ss: *“ Tengo, no una sola cosa, sino muchas, por deplorar: la ciudad de mi padre, y a Héctor que ha muerto, y mi duro destino, al que se me unció el día de la esclavitud, en la que caí sin merecerlo.”*

Aquesta esclava li explica que Menelau està buscant el seu fill i ella envia un missatge a través de la seva esclava a Peleu amb la finalitat de intentar que ell la salvi a ella i el seu fill.

Hermíone arriba llavors al temple i acusa Andròmaca de ser responsable de la seva esterilitat ja que el seu marit (Neoptòlem) aparentment prefereix Andròmaca abans que a ella mateixa. Acusa llavors a la protagonista de ser infidel al seu primer espòs.

Eur. Andròmaca vv 170 ss: “ *Has llegado a tal punto de inconsciencia, desdichada de tí, que te atreves a acostarte con el hijo de quien mató a tu esposo y a parir hijos de su asesino.*”

Menelau arriba amb el seu fill i diu que el matarà si ella no surt del temple i és llavors quan ella accedeix a abandonar-lo.

Andròmaca intenta fer entrar en raó els seus enemics per tal que no els matin donant com argument que ella ja ho ha perdut tot i que no hi ha necessitat de fer que pateixi més.

Eur. Andròmaca vv 398 ss: “ *Yo que vi el cadáver de Héctor tras el carro que lo arrastraba y a Ilión incendiada lamentablemente. Yo misma fui como esclava hacia las naves de los argivos, arrastrada por mi cabellera, y, cuando llegué a Ptía, entregada como esposa a los asesinos de Héctor*”

Quan estan a punt de matar el seu fill li diu aquestes paraules:

Eur. Andròmaca vv 413 ss: “ *¡Oh hijo! La que te ha dado a luz, para que no mueras, marcha hacia Hades. Si escapas de la muerte, acuérdate de tu madre. ¡ Qué cosas sufrió! Y a tu padre, besándolo, derramando lágrimas y echándole los brazos alrededor dile qué cosas hice.*”

I quant estan a punt d' executar-la diu aquestes altres:

Eur. Andròmaca vv 523 ss: “ *¡Oh esposo, esposo! ¡Ojalá tuviera tu mano y tu lanza como aliada, hijo de Príamo!*

Cal destacar d'això que Andròmaca té present la figura d' Hèctor fins i tot en els moments més agonitzants de la seva vida i això dóna a entendre que l' amor que sent per ell, tot i està mort, és immens.

Finalment Peleu (besavi d' Astianacte) arriba i salva a Andròmaca i el seu fill.

El més destacable d' aquest personatge és l' amor que sent pel seu espòs mort en guerra, cosa que la caracteritza com un personatge d' arquetip de la dona-esposa fidel per excel·lència, ja que el segueix estimant més enllà de la mort. Hèctor i ella representen el matrimoni fidel que s' estima per sota de totes les coses. Tot i que ell mor, ella continua estimant-lo i per molt que és entregada com esclava a un altre home, mai s' entregarà plenament a ell. Andròmaca, fins i tot en el seu moment més agonitzant (quan està a a punt de morir), pensa en Hèctor i el menciona moltes vegades durant l' obra. Aquest fet fa que no es pugui destacar res més d' ella que no sigui l' amor que sent pel seu espòs perquè, fins i tot, no és important per ella el fet d' haver perdut la seva pàtria sinò que amb la guerra ha perdut el seu marit.

4.6. LES TROIANES

Moment d' una representació de *Les troianes* al Theatre Company en Los Angeles el 2003: Astianacte i Andròmaca, encarnada per Aomawa Baker (n. 1975). Se encargó de la direcció Brad Mays (n. 1955).

En aquesta obra Eurípides descriu les dones d' aquest conflicte bèl·lic com ànimes abatudes que senten en carn i ossos la pèrdua dels seus pares, marits i fills. Les veus d' aquestes dones troianes passen de la desesperació al dubte ja que no saben en un primer moment en quin sentit aniran les seves vides després de la guerra. Aquesta tragèdia denuncia l' horror del patiment de les víctimes de la guerra.

Dit això, l' obra està composta principalment per personatges femenins que van apareixent al llarg de la narració però el personatge femení que es troba present durant tota l'obra és Hècuba, la qual és la major representació d'aquesta dona que ho ha perdut tot.

Eur. *Les troianes* vv 105 ss: “ ¿Qué le falta para lamentarse a esta desgraciada que ha perdido su patria, sus hijos y su esposo?”

Ella és el màxim crit d' expressió i dolor de les dones troianes:

Eur. *Les troianes* vv 143 ss: “ ¡ea, esposas desdichadas de los troyanos de broncíneas lanzas y vosotras, muchachas, mozas malmaridadas! Arde Ilión, gimamos; que yo, como una madre a sus alados pájaros, voy a entonar el gorjeo, el canto, bien distinto del que un día, en el cetro de Príamo apoyada, con los golpes sonoros de mi pie conductor iniciaba las danzas a los dioses frigios.”

D'altra banda, el cor de l'obra està constituït per diferents dones troianes que expressen el dolor, una vegada més, pels seus éssers estimats.

Eur. *Les troianes* vv 201 ss: “ Por última vez contemplo los cuerpos de mis padres,

por última vez.. Mayores serán mis sufrimientos unida al lecho de un griego (¡maldita sea esa noche y mi destino!) [...] como miserable esclava.”

Cada dona troiana ha estat assignada a un home grec el qual haurà de servir. En l'obra es presenten les diferents reaccions de les protagonistes en conèixer el seu destí.

És assignada a Neoptòlem Andròmaca, la qual sap que mai podrà oblidar el seu antic espòs mort en batalla (Hèctor).

Eur. Les troyanes vv 673 ss: “ *¡Oh querido Héctor, como marido me bastabas en inteligencia, cuna y riqueza, y por grande te tenía en valor! Tú me tomaste pura de casa de mi padre y fuiste el primero en unirme a mi lecho de virgen, ahora tú estás muerto y yo navego como prisionera hacia un yugo de esclava en Grecia.*”

Hècuba és designada com esclava a Odisseu.

Eur. Les troianes vv 279 ss: “ *¡Araña tu cabeza ya rapada, abres surcos con las uñas en tus dos mejillas! ¡ Ay de mí, ay! Me ha tocado servir a un ser odioso y trapacero, enemigo de justicia, a una bestia sin ley [...]. Lamentaos, troyanas, por mí. Me dirijo a un triste destino. Yo, la desdichada, he caído con el lote más adverso.*”

Eur. Les troianes vv 492 ss: “ *Esto es lo más desventurado para una anciana: me encargarán de que guarde las llaves como portera- a mí, que parí a Héctor!- o de fabricar pan. Me acostaré en el suelo, con la espalda arrugada que viene de un lecho real-, con mi arrugado cuerpo vestido con jirones de peplos arrugados, una deshonra para los poderes.*”

Cassandra és triada per Agamèmnon però ella diu que acabarà amb els enemics de Troia i venjarà la mort dels seus compatriotes entre els quals es troben els seus familiars.

Eur. Les troianes vv 365 ss: “ *Voy a demostrar que estos troyanos son más afortunados que los aqueos y, aunque estoy poseída, esto al menos lo afirmo libre de mi locura báquica.*”

Eur. Les troianes vv 403 ss: “ *[...] madre, no tienes que lamentarte por tu patria ni por mi boda, pues con ella voy a destruir a mis enemigos más odiados y a los tuyos*”

Eur. Les troianes vv 459 ss: “ *[...] ¡Oh amada patria y vosotros, hermanos y padre que yacéis bajo tierra, no tardaréis mucho en recibirme! Me presentaré ante vosotros muertos como triunfadora, luego de arruinar la casa de los Atridas por quienes perecimos.*”

Aquests personatges ens provoquen encara avui en dia una inquietud pertubadora: els seus laments evoquen més laments, els seus planys i queixes ens resulten familiars ja que recorden les pèrdues dels familiars que existeixen en qualsevol guerra.

Aquesta obra és, per tant, el lament contingut de la dona que plora els seus morts, són les dones que han perdut violentament el que més estimaven.

Aquestes dones representen l'arquetip de la dona-abatuda, la dona que tot ho ha perdut. Aquest és l'estat més miserable en què es pot trobar no només sols una dona sinó qualsevol persona, però, en una dona, el dolor és encara més gran perquè moltes

troianes han perdut els seus fills (com és el cas d' Hècuba) i moltes altres han perdut el seu marit (com és el cas d' Andròmaca). A més, aquestes dones ara hauran de viure sota les ordres dels seus propis enemics, moltes vegades els propis assassins dels seus familiars. Aquest és el resultat d' una guerra.

4.7. IFIGÈNIA

(Ifigènia a punt de ser sacrificada)

Ifigènia és un personatge femení que és protagonista de dues obres d' Eurípides: “Ifigènia a Àulide” i “Ifigènia a Tàuride”.

Ifigènia a Àulide

Les tropes gregues, comandades per Agamèmnon, han quedat immobilitzades a la costa d' Àulide quan pretenien arribar a Troia. L'endeví Calcant explica que tal immobilitat es deu al fet que Agamèmnon havia promès un sacrifici a la deessa Àrtemis (Diana) i les naus no podran continuar el seu camí fins que Agamèmnon sacrifiqui la seva filla Ifigènia. En un primer moment Agamèmnon es nega, però, més tard i després de la intervenció de Menelau (el més interessat que es dugui a terme la campanya de Troia) que el convenç, Agamèmnon fa cridar la seva filla. Ifigènia arriba acompanyada de la seva mare Clitemnestra i del seu germà Orestes, encara nen. Ambdues, la mare i la filla, arriben convençudes que s' anunciarà el compromís entre Ifigènia i Aquil·les. Quan es descobreixen les veritables intencions d'Agamèmnon, es produeix un conflicte. Ifigènia, en un primer moment, es nega però després es presta al sacrifici per ajudar el seu poble. Quan Agamèmnon està a punt de clavar el seu ganivet a Ifigènia, la deessa Àrtemis se l' emporta i en el seu lloc deixa una cérvola.

Ifigènia a Tàuride

Després de ser salvada per Àrtemis (Diana), just en el moment en què el seu pare, Agamèmnon, anava a sacrificar-la, Ifigènia és sacerdotessa del temple d' Àrtemis a Tàuride, lloc on la mateixa deessa l'ha portat. En els voltants del palau regna el bàrbar Toant que obliga Ifigènia a immolar tot grec que s'apropi al lloc. Orestes, germà d' Ifigènia, arriba llavors a Tàuride ja que un oracle li ha dit que l'única manera de salvar-se de les Erinies és retornant l'estàtua d' Àrtemis a l' Àtica. L'estàtua es troba en el temple on és sacerdotessa Ifigènia. El rei de Tàuride, en veure Orestes (que arriba acompanyat pel seu

inseparable Pílades), obliga Ifigènia a immolar-lo. Els dos germans encara no s'han reconegut com a tals i, en un moment donat, Orestes narra a Ifigènia totes les desgràcies esdevingudes en la família. Quan per fi els dos germans s'han reconegut, fugen de Tàuride camí d' Argos amb l'estàtua d' Àrtemis, i aquesta mateixa deessa serà qui els protegeixi en la seva fugida.

Amb la lectura de les dues obres es pot observar que hi ha hagut un considerable pas del temps i un canvi en la societat però, malgrat això Ifigènia no sembla haver evolucionat gaire.

L' heroïna es presenta a Àulide perquè el seu pare Agamèmnon l' ha cridat dient que la casarà amb Aquiles tot i que les seves veritables intencions són executar-la perquè un oracle diu que, per tal d' aconseguir vents favorables per avançar amb els vaixells grecs cap a Troia, Agamèmnon ha de sacrificar Ifigènia.

Realment Agamèmnon no vol sacrificar la seva filla ja que sent un gran amor per la seva persona:

Eur. Ifigènia a Àulide vv 460 ss: *“Hades la convertirá pronto, según parece, en su mujer. ¡ Cómo lo siento! Imagino ya que me suplicará con estas palabras. . <<¡Ah, padre! ¿Tú vas a matarme? ¡Así celebres idénticas bodas tú y todo el que tú ames! >>”*

Sembla que realment el que més afecta a Ifigènia no és el fet d' enfrontar-se a la mort sinó el fet de ser sacrificada pel seu pare el qual, amb aquestes accions, matarà una nena que no ha pogut tenir el suficient temps per experimentar sensacions en la vida (com formar la seva pròpia família) i evolucionar com a persona.

Eur. Ifigènia a Àulide vv 1220 ss: *“Fui la primera en llamarte padre, y la primera que llamaste hija; la primera que puse mi cuerpo sobre tus rodillas, te infundí dulce deleite y lo sentí a mi vez. Así hablabas tú: '¿Te verá feliz algún día, ¡oh hija!, al lado de tu esposo, llena de vida y de vigor, como mereces?' Y yo a mi vez te decía estas palabras, cerca de tus mejillas, que ahora tocan mis manos: '¿Y qué haré yo contigo? ¿Te recibiré anciano en premio de las penalidades que sufriste al criarme?' Conservo el recuerdo de estas palabras, pero tú las olvidaste y quieres matarme.”*

Ifigènia realment no apareix en la història com un personatge molt complex ja que sovint altres personatges com Aquil·les i Clitemnestra (la seva mare) apareixen com els motors de l' intent de salvació de la seva vida.

Però Ifigènia accepta la seva mort per tal d'ajudar la resta de l' armada grega, gran acte de generositat per part seva. Aquest fragment representa el tema del sacrifici per la pàtria ja que Eurípides vivia en aquell moment la guerra del Peloponès.

Eur. Ifigènia a Àulide vv 1369 ss: *“Madre, escúchame: veo que te indignas en vano contra tu esposo, pretendiendo imposibles. [...] resuelta está mi muerte, y quiero que sea gloriosa, despojándome de toda innoble flaqueza.[...] la Grecia entera tiene puestos en mí sus ojos, y en mi mano está que naveguen las naves y sea destruida la ciudad de los frigios, y que en adelante los bárbaros no osen robar mujer alguna de nuestra afortunada patria[...]* Todo lo remediará mi muerte, y mi gloria será inmaculada, por haber libertado a

la Grecia.[...] Muchos armados de escudos, muchos remeros vengadores de la ofensa hecha a su patria, acometerán memorables hazañas contra sus enemigos, y morirán por ella. ¿Y yo sola he de oponerme? ¿Es acaso justo? ¿Podremos resistirlo? [...] Doy, pues, mi vida en aras de la Grecia.”

Finalment la protagonista no és sacrificada ja que Àrtemis la substitueix en el moment del sacrifici per una cérvola i l' envia a Tàuride, al temple d' Àrtemis. En aquesta part de l' obra Eurípides utilitza el recurs dramàtic introduït a la tragèdia per ell mateix: l' anomenat “θεός από μηχανής”.

En l' obra “Ifigènia a Tàuride” es pot observar que, lògicament, Ifigènia ha crescut però continua sent com era abans ja que no té una vida pròpia ni tampoc una família amb la que compartir experiències ni un marit que l' estimi perquè és, al igual que quan es trobava a Àulide, una titella en la història; una nena que no ha crescut.

Eur. Ifigènia a Tàuride vv 362 ss: “ ¡ Ay de mí! ¡ No quiero acordarme de los males de entonces! ¡ Cuántas veces levanté mis manos hacia la barba y rodillas de mi padre y colgada de él decía estas palabras! : <<Padre, me entregas en nefando matrimonio.[...] ¡Conque era Hades, y no el hijo de Peleo, el Aquiles a quien me prometiste como esposo mientras, con engaño, me conducías en carro a una boda de sangre!”

Realment ella es troba aïllada de la societat a la qual pertany i no sap què ha passat amb el seu poble des de la guerra amb Troia. Entre altres coses, Ifigènia lamenta no haver pogut conèixer realment el seu germà petit Orestes.

És llavors quan Orestes apareix en escena acompanyat per Pílades ja que, fugint de les Erinies, ha de portar l'estàtua de Àrtemis a l' Àtica per lliurar-se d' elles i que perdonin el crim que ha comès (ha matat la seva mare). Quan Ifigènia descobreix que un dels naufragats és el seu germà, exclama aquestes paraules:

Eur. Ifigènia a Tàuride vv 845 ss: “¡Ah patria mía, amada Micenas! Gracias te doy por su vida, gracias por su crianza, porque criaste a este mi hermano, luz para mi casa.”

S' entén amb aquestes paraules que el que més desitjava la protagonista era trobar un familiar amb qui fugir del lloc on es troba atrapada per recuperar la seva antiga vida i poder créixer.

Ifigènia ajuda Orestes a robar l' estàtua i fugen junts de Tàuride. És llavors que aconseguen alliberar-se.

Aquesta heroïna representa l' arquetip de dona-nena ja que, passats els anys, segueix tenint la mateixa visió del món que tenia en ser raptada i perquè no ha creat una vida pròpia i sempre ha ajudat els altres en comptes de preocupar-se per ella mateixa. Ifigènia es troba realment sola i, mentre els altres viuen les seves vides, ella és una dona sense cap estabilitat en la vida. És, per tant, una nena que mai creix.

4.8. CLITEMNESTRA

El fet més destacable de Clitemestra és que representa el mal. El mal és considerat que antigament es trobava quan la dona s' adjudicava coses que exclusivament estaven fetes per els homes. Ha sigut estereotipada com una dona dolenta no només per assassinar el seu marit sinó també per la seva infidelitat envers aquest.

L' odi de Clitemestra cap al seu marit neix des del moment en què el seu pare la va donar com esposa a ell i augmenta quan Agamèmnon vol sacrificar la seva filla Ifigènia.

Eur. Ifigènia a Àulide vv 1149 ss “ *En primer lugar, para enunciar mis reproches contra ti desde el comienzo, me desposaste contra mi voluntad y me conseguiste por la violencia, después de asesinar a mi anterior marido, Tántalo, y tras haber estrellado contra el suelo a mi pequeño hijo, que arrancaste brutalmente de mis pechos. [...] después de tres muchachas, a este niño, y una de ellas tú cruelmente vas a quitármela.*”

Quan la seva filla Electra creix i decideix venjar la mort del seu pare ajudada pel seu germà Orestes, ella argumenta que ho va fer per venjar la mort de la seva filla Ifigènia.

Eur. Electra vv1015 ss: “ *Atendiendo a los hechos, si tienes razón en odiarme, es justo que me odies, pero si no, ¿a qué esa repugnancia por mí? Tindáreo me entregó a tu padre no para que muriera yo ni aquéllos a quienes yo engendrara. Pero aquél convenció a mi hija con la boda de Aquiles[...] Allí la extendió sobre un altar y segó el blanco cuello de Ifigenia*”

Les paraules enganyoses de Clitemnestra busquen silenciar la seva consciència. Tant és així que tracta de convèncer Electra que Agamèmnon hagués actuat de la mateixa manera si hagués estat en el seu lloc.

Eur. Electra vv 1042 ss: “*Si Menelao hubiese sido furtivamente raptado de su casa:¿hubiese yo tenido que matar a Orestes para salvar a ese Menelao, esposo de mi*

hermana? ¿Qué hubiese hecho tu padre después de parecido ultraje?"

Es convenç a si mateixa que no ha actuat amb egoïsme matant el seu marit sinó que el fet que ell sacrificués la seva filla i el seu adulteri amb Cassandra són les raons de la seva mort . Es pot considerar que ella vol fer justícia pels actes que ha comès el seu marit i que la perjudiquen.

A més, aquest adulteri ha fet que ella també tingui un amant ja que Agamèmnon és qui primer l' enganya.

Eur. Electra vv 1036 ss: “ [...] cuando el marido comete el yerro de rechazar la cama que tiene en casa, la mujer quiere imitar al marido y buscarse un nuevo amante.” (

Clitemnestra exemplifica un dels defectes humans: la dificultat per reconèixer els errors propis i afrontar les conseqüències. Ella no accepta la seva culpa (haver mort el seu marit) i segueix enganyant-se a si mateixa dient que és un acte de justícia i venjança fins el moment de la seva mort.

Aquest engany, però, no convenç Electra.

Eur. Electra vv 1075 ss: “Tú eres la única de las griegas, que yo sepa, que te alegrabas si los troyanos tenían un éxito; y si fracasaban, tus ojos se ensombrecían porque no deseabas que Agamenón regresara de Troya.”

Clitemnestra demostra també que té un gran domini sobre els homes, ja que tot i estar casada amb Egist, quan Agamèmnon és a la guerra i després de matar-lo, és ella qui governa el regne i mana per sobre de tots. El fet que matés Agamèmnon es pot interpretar també com un acte dut a terme per el desig de poder que tenia i el fet que vulgui destacar per sobre dels homes, ja que a aquest personatge el paper femení li va petit.

Clitemnestra, per tant, és l' arquetip de dona-venjativa i la dona-ambiciosa ja que mata el seu espòs per tal de venjar la mort de la seva filla i la seva infidelitat envers a ella i així quedar-se també amb el regne de Micenes i amb el seu nou marit Egist.

4.9. HELENA

En aquest obra Eurípides ens presenta una casta Helena que ha viscut a Egipte sota la protecció del seu rei, Proteu. En morir aquest, el seu fill Teoclimè assetja Helena i pretén casar-se amb ella. Malgrat que el marit d'Helena, Menelau, apareix en escena com un naufrag arribat a les costes egípcies, serà l'heroïna qui haurà de desplegar les seves habilitats per alliberar-se de Teoclimè.

Tots els escriptors grecs van representar a Helena com l' encarnació de la bellesa femenina i, a la vegada, com la el màxim exponent de la infidelitat al cónjuge i com a culpable de la guerra de Troia.

A causa de la seva fugida a Troia amb Paris, comença una llarga guerra on Menelau busca recuperar-la. Aquesta guerra ocasiona molts morts i fa d' Helena una dona odiada per les dones troianes ja que elles perden els seus fills i marits en la guerra .

Eur. Les Troianes vv 121 ss “ [...] odiosa mujer de Menelao, perdición para Cástor y baldón del Eurotas, la que ha degollado a Príamo, sembrador de cincuenta hijos, y a mí, la desdichada, me ha arrastrado a esta ruina.” (Hècuba)

Helena s' ha convertit en el símbol del desig i la desgràcia. És un personatge de gran erotisme i, a causa d' això, s' esdevé una gran guerra on milers d' homes lluiten uns per recuperar-la, altres per conservar-la. Per tant, ella és la causa de la guerra.

Eur. Les Troianes vv 892 ss: “ Ella arrebatada las miradas de los hombres, destruye las ciudades, pone fuego a las casas. Tal es su poder seductor. Yo la conozco, y tú, y cuantos han sufrido” (Hècuba).

La guerra de Troia acaba amb la victòria dels micènics. Això va comportar que els habitants de Troia augmentessin l' odi que sentien per Helena.

Eur. Les Troianes vv 780 ss: *“Paciente Troya, ¡a cuántos has perdido por una sola mujer y su odioso lecho!”*

Sembla que Hècuba és la representació de l' odi que senten els troians per Helena ja que en l'obra d' Eurípides “Les Troianes” exigeix a Menelau que la castigui pels seus actes.

Eur. Les Troianes vv 1214 ss: *“ Helena, la aborrecida de los dioses. Ha puesto fin a tu vida y arruinado tu casa toda.”*

Hècuba creu també que Helena hauria d' haver sigut més humil després d' haver causat tants problemes a ambdós regnes.

Eur. Les Troianes vv 1023 ss: *“ [...] ¿has salido con el cuerpo lleno de adornos y respiras el mismo aire de tu esposo, tú, cuya cara habría que escupir? Debías venir pobre, con la túnica hecha jirones, temblando de miedo, con la cabeza rapada como un escita y con más humildad que desvergüenza por tus culpas pasadas”*

La imatge d' Helena i la seva història ha anat canviant al llarg del temps i cada autor l' ha volgut tractar amb una visió diferent que deixa moltes preguntes en ment de qualsevol lector: és Helena la causant de la guerra de Troia? És una deessa o un “daimon” (àngel o dimoni)? És una “fulana” o simplement una dona seductora? És una o són dues?

Eurípides dóna peu a aquesta última qüestió ja que en la seva obra “ Helena” es refereix a aquest personatge com una dona que mai va anar realment a Troia perquè la dona a la que Paris va raptar era simplement una il·lusió; una falsa Helena, i que la de debò va ser recollida per Hermes i va ser portada a Egipte on el fill del rey, Teoclíme, volia casar-se amb ella.

Aquesta versió de la història intenta fer veure que la guerra va ser absurda (expressant el seu pacifisme enmig de la guerra del Peloponès, període que Eurípides va viure) i presenta a una Helena amb un caràcter que no és propi del caràcter dels personatges femenins d' Eurípides. Quan Menelau la troba a Egipte, se n' adona que va perdre deu anys de la seva vida en guerra i set anys perdut en el mar per una dona que no l' havia enganyat.

El mite de Helena és un dels més antics i importants de la cultura europea i ha sigut adaptat en diverses obres. El que és ben segur és que Helena és la imatge arquetípica de la dona-desitjada-nefasta, la “femme-fatale” ; és la representació de la bellesa femenina i el motiu de la desgràcia de moltes persones. Més enllà de les diferents preguntes que deixa obert aquest personatge, ella és el desig en persona.

4. 10. ALCESTIS

Apol·lo havia dit a Admet que en el moment de morir podria evitar-ho si una altra persona s' oferia a morir en lloc seu. Quan Admet està a punt de morir, Alceste (la seva esposa), trista però disposada al sacrifici, s' acomiada dels seus fills i del seu marit i mor.

Al principi de l' obra, el cor presenta a Alceste com la millor esposa per un home. És exaltada per dur a terme la major prova d'amor possible: la renúncia de la pròpia vida, per permetre l'existència del seu marit.

Ella, però, suplica a Hèstia la protecció dels seus fills i adorna els altars de la casa per complir, fins al final, amb els deures d'una esposa.

Alceste es compadeix de si mateixa en haver de complir la promesa de sacrificar-se per el seu marit:

Eur. Alceste vv 177 ss: *“¡Oh lecho, en el que yo solté mi doncellez virginal por este hombre, causa de mi muerte, adiós! No te odio, aunque me perdiste a mí sola. Muero por no haber querido traicionaros a ti y a mi esposo. A ti alguna otra mujer te poseerá, dudo que más sensata, pero quizá más afortunada”*

En acomiadar-se del seu espòs, ella admet que la decisió presa va més enllà quant al compliment de la fidelitat, la lleialtat, l'amor ja que els pares de Admet també es podrien sacrificar per ell:

Eur. Alceste vv 290 ss: *“[...] sin embargo, el que te engendró y la que te trajo al mundo te han traicionado, en un momento de su vida en que habría sido hermoso para*

ellos morir, salvar a su hijo y aceptar una muerte gloriosa”.

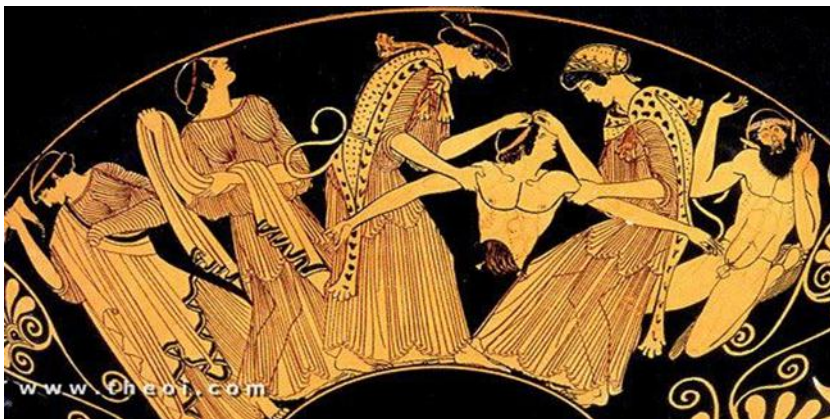
La millor esposa i mare és congruent amb la seva missió fins els seus últims moments, sempre preocupada pel marit i els fills ja que intenta aconseguir amb les seves paraules un futur millor pels seus fills però que alhora el seu marit no caigui en desgràcia.

Admet, però, demana en diverses ocasions que no es sacrifiqui per ell ja que ell i els seus fills estan perduts sense ella.

Eur. Alcestris vv 275 ss: “ ¡Por los dioses, no tengas el valor de abandonarme, no lo hagas, por tus hijos, a los que dejas sin madre! [...] Muerta tú, yo ya no podría vivir.”

Eurípides transforma el personatge de Alcestris i la seva admirable acció en l' arquetip de dona ideal, una imatge de fidelitat al marit perfecta. Ella és una dona disposada al màxim sacrifici, similar al que fan els herois per la seva pàtria. L'heroïna representa a la figura femenina tradicional de l' època i, en conseqüència, anteposa les necessitats del seu marit a les seves.

4. 11. LES BACANTS

(Les bacants esquarterant a Penteu)

Eur. Les Bacants vv 32 ss: “ [...] las he agujoneado fuera de sus casas a golpes de delirio, y habitan el monte en pleno desvarío. Las obligué a llevar el hábito de mis misterios, y a toda la estirpe femenina de los Cadmeos, a todas las mujeres, las saqué enloquecidas de sus hogares. Arremolinadas junto a las hijas de Cadmo bajo los verdes abetos, se echan sobre las peñas a cielo abierto.” (Dionís)

Les dones, convertides en unes altres; en bacants lliures, són posseïdes pel món de Dionís al qual acompanyen allà on va. Aquestes dones es troben preses de la seva bogeria.

Aquest univers femení entra en contraposició antagònica amb el de Penteu, que és el pròpiament masculí.

Les bacants són unes figures femenines que posen de manifest la possibilitat d' una forma de vida diferent a l' estrictament pensada per la dona de l' època. Aquesta forma de vida consistia principalment en tenir cura del seu marit i dels seus fills i encarregar-se de les feines domèstiques. Dionís agafa a les dones de casa i les porta a la muntanya a realitzar

els seus rituals.

Eur. Les Bacants vv 217 ss: “[...] *nuestras mujeres han abandonado sus hogares por fingidas fiestas báquicas, y corretean por los bosques sombríos, glorificando con sus danzas a una divinidad de hace poco, a Dioniso, quienquiera que sea.*” (Penteu)

L' objectiu de Perseu és recuperar aquestes dones que pertanyen al seu regne i acabar amb les festes de Dionís i per aconseguir-ho utilitzarà soldats.

Però, tan aviat com van aparèixer els soldats, des que la violència guerrera es va exercir contra elles, aquestes dones que vivien festejant despreocupadament es van convertir en fúries assassines. És una victòria de la dolçor sobre la violència, de les dones sobre els homes, és un enfrontament salvatge sobre l'ordre cívic.

Aquests enfrontaments acaben amb l' esquarterament de Peleu per part de la seva pròpia mare (que també formava part de les bacants) i amb la victòria de la llibertat i el poder femení en vers els homes i els idearis populars.

Així doncs, les bacants representen l' arquetip de la dona-lliure ja que mostren la cara de la dona que no està a favor de quedar-se a casa complint amb les seves feines familiars sinó que són dones que s' evadeixen a la muntanya per gaudir disbauxa. Aquestes dones eren considerades poc comunes en aquella època, segons dona a entendre el llibre, ja que acaben aconseguint que fins i tot els soldats hagin d' intentar aturar-les.

5. CONCLUSIONS

Eurípides mostra en les seves obres a dones que es presenten com heroïnes de la història ja que aconsegueixen guanyar les adversitats que es presenten i surten vencedores de la trama.

Heroïnes com Medea, Fedra o Clitemnestra, demostraven que també podien existir dones fortes que destacaven més que les figures angèliques o adorables com Alcestis o Ifigènia.

Eurípides rebutja idealitzar a l'home i, en canvi, idealitza a les dones. I, a més, en les seves obres no ens permet aconseguir odiar a les seves “dones pitjors”. No es pot dir que el crim que comet Medea és correcte però ella escapa, victoriosa, sense rebre el seu càstig i qualsevol persona que llegeixi *Hipòlit* acaba acceptant que els actes de Fedra són duts a terme per amor, tot i que ha fet perdre la vida a un home innocent. Tant Alcestis com Medea donen proves del seu ànim heroic.

Medea, la bàrbara i desgraciada dona, que assassina els seus fills no és més que la crítica de la dona en la societat grega, que estava sotmesa a les decisions del seu marit i deuria causar una forta impressió a l'auditori en el que es va representar. Fedra, víctima de la passió, víctima d'una cruel Afrodita, arrossega a la mort al cast Hipòlit, innocent del crim; però, tot i així, és una figura de certa noblesa. La jove Ifigènia (en l' obra *Ifigènia a Àulide*) accepta el sacrifici per salvar l'expedició dels aqueus, amb un valor exemplar, mentre que el seu pare Agamèmnon i el seu oncle Menelau, els grans sobirans, al capdavant dels seus guerrers, donen la imatge de l' egoisme humà. En les troianes s'està davant la imatge de la dona vençuda i vídua, els fills de la qual han assassinat. Elles han estat violades i esclavitzades pels vencedors. Són figures representades per personatges com Hècuba, Cassandra i Andròmaca, las quals reflecteixen el dolor no

només d'elles sinó també del seu poble.

Clitemnestra arriba a matar a l'heroi, el seu espòs, presa de la seva bogeria femenina pel poder. És una dona amb trets baronials simbòlics que busca substituir a l'home.

Totes aquestes dones presentades en les obres d' Eurípides no han passat inadvertides amb el pas del temps ja tot i que l' autor va ser molt criticat en la seva època per mostrar, entre altres coses, a dones que no estaven correctament vistes aleshores (com és el cas de les bacants; que demostra la possibilitat de la dona sense cap home) aquestes han estat la base de personatges d' obres posteriors ja que mostraven el fet que la dona no només havia d' obeir a l' home sinó que també es podien rebel·lar i ser les veritables heroïnes de la història.

Els arquetips presentats en les dones d' Eurípides són molt variats. Es pot trobar des de la dona més fidel al seu espòs (Andròmaca) o la dona que estima els seus fills per sobre de tot (Alceste) fins a la dona que expressa la necessitat de ser lliure (les bacants) o la dona que s' anteposa a l' home (Clitemnestra). Tots aquests personatges femenins reflecteixen a través dels seus arquetips les diferents dones que formen el món antic i l' actual ja siguin bones o dolentes, joves o adultes, estiguin o no estiguin sotmeses als homes.

Aquests arquetips han sigut mostrats en la literatura per molts autors al llarg de la història. Alguns autors moderns han elaborat personalitats femenines amb arquetips treballats per Eurípides.

En l' obra de Guillén de Castro *Dido y Eneas* es descriu a Dido com una dona honesta i fidel al record del seu marit que recorda a Andròmaca, la dona que sempre va estimar al seu marit. També se la descriu com una dona apassionada que mor per ser abandonada per Eneas, fet que recorda la bogeria amorosa en la que es veu embolicada Fedra.

L' arquetip de femme-fatale de Helena està representat, per exemple, a *Cleopatra* de Sir Henry Rider Haggard (1889) i a *Tais* de Anatole France.

La dona-ambiciosa que és Clitemnestra és representada en el personatge de Agripina de l' obra *Memorias de Agripina* de Pierre Grimal o en el cas de Livia en *Yo, Claudio* de Robert Graves.

Aquests i altres arquetips de les obres d' Eurípides han estat treballats per molts més autors, fet que demostra la importància que tenen els autors clàssics a l' hora d' escriure e llibres moderns.

Un autor com Eurípides, quan dóna protagonisme a figures femenines com Clitemnestra, Fedra, Medea, Alceste, Andròmaca o Electra (entre altres) ho fa a través de drames terribles amb la finalitat de portar al personatge a situacions delicades en les quals demostren realment la seva essència.

Eurípides, per tant, va ser un autor molt important pel desenvolupament i l' incorporació de personatges femenins en la literatura al llarg de la història. Va ser l' autor tràgic que es va centrar més en la qüestió femenina i els seus personatges són avui en dia models per, l'elaboració de dones literàries que es troben en grans obres.

6. BIBLIOGRAFIA

LLIBRES:

Eurípides: *Tragedias vol. I, vol. II i vol. III* de la Biblioteca Clàssica Gredos

Diosas, rameras, esposas y esclavas de Sarah B. Pomeroy

Una breve lectura de la mujer en la obra de Eurípides de Marco Arteaga Calderón

PÀGINES WEB:

<http://es.wikipedia.org/Euripides#Obra>

[http://www.iesjaumei.es/exelearning/salva/5 las mujeres y la literatura.html](http://www.iesjaumei.es/exelearning/salva/5%20las%20mujeres%20y%20la%20literatura.html)

http://es.wikipedia.org/wiki/Tragedia_griega

<http://serbalpntic.mec.es/~cmunoz11/burgos43.pdf>

<http://es.wikipedia.org/wiki/Tragedia>

<http://www.ciudadseva.com/textos/estudios/edipo/edipo02.htm>

<http://thales.cica.es/rd/Recursos/rd98/HisArtLit/01/grec.htm>

http://books.google.es/books/about/Configuraci%C3%B3n_de_personajes_femeninos_e.html?hl=ca&id=nNGAG8Mzj9YC

<http://www.recreac.org/arquetipos-presidente-a02346471.htm>

<http://eduardocasas.blogspot.com.es/2011/04/arquetidpos-una-buena-historia-siempre.html>

<https://www.google.es/search?q=los+dioses+y+diosas+de+grecia&oq=los+dioses+y+diosas+de+grecia&aqs=chrome.69i57j0&sourceid=chrome&ie=UTF-8#q=grandes+tr+griegos+y+sus+obras&safe=off>

http://html.rincondelvago.com/literatura-griega_5.html

<http://www.contraclave.es/clasicas/medea.pdf>

<http://www.buenastareas.com/ensayos/Resumen-Hecuba-De-Euripides/5700024.html>

<http://latragediadelamujergriega.blogspot.com.es/>

<http://www.xn--gey-hoa.com/literatura/analisis-literario-de-electra/>

<http://neryaracely.blogspot.com.es/2008/09/las-troyanas-analisis-literario.html>

http://biblioteca.universia.net/html_bura/ficha/params/title/locura-amorosa-hipolito-euripides-analisis-filologico-uwpia-femenina/id/55247777.html

<http://www.latindex.ucr.ac.cr/mod002-09.php>

[ffb891e5adb8955be734cf6583fb31.pdf](#)